

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Tanqidiy tahlil, qat'i tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik mezonini bo'lishi kerak. – Toshkent: "O'zbekiston", 2018. 43-b.
 2. Bekjanova B. Qoraqalpoq xalqining an'anaviy nikoh to'yi marosimlari (folklor ma'lumotlari asosida). – Nukus: "Qoraqalpoqstan", 2023. 107-b.
 3. Есбергенов Х. Современные формы брака и семьи у каракалпаков // Вестник ККОАН РУз. – Нукус: 1983. – С. 60-65.
 4. Камалова Р. Социально-нравственные аспекты в традиционной свадьбе каракалпаков // Вестник ККО АН РУз. Нукус: 1996. № 2. – С. 89–94.
 5. Хошаниязов Ж. Каракалпак қаҳарманлық дәстанларында той дәстүрлеринин сәўделениўи.//“Эмийдәрйя”. –Н.: 1995. № 1–2.
- REZYUME.** Maqola an'anaviy nikoh to'yi marosimlarining mustaqillik yillarida qayta tiklanishi va transformatsiyalashuv jarayonlarining tahliliga bag'ishlangan. Shuningdek, nikoh marosimlarini ixcham, xalqning ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga mos va milliy qadriyatlar asosida o'tkazilishi masalalari yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. Статья посвящена анализу процессов возрождения и трансформации традиционных свадебных обрядов в годы независимости. Освещаются также вопросы проведения брачных церемоний, в соответствии с социально-экономическим уровнем жизни народа и на основе национальных ценностей.

SUMMARY. The article is devoted to the analysis of the processes of revival and transformation of traditional wedding rituals during the years of independence. The issues of conducting marriage ceremonies succinctly, in accordance with the socio-economic level of life of the people, succinctly and based on national values are also covered.

MA'NAVİYAT – HUQUQIY DAVLAT TAYANCHI

G.M.Ergasheva – *katta o'qituvchi*

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Tayanch so'zlar: ma'rifatli jamiyat, ma'naviyat, huquqiy davlat, fuqarolar faolligi, fuqarolik jamiyati, Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi.

Ключевые слова: просвещенное общество, духовность, верховенство закона, гражданская активность, гражданское общество, стратегия развития нового Узбекистана.

Key words: enlightened society, spirituality, rule of law, citizen activity, civil society, development strategy of new Uzbekistan.

Bugun milliy ma'naviyatimizni qaytadan idrok etib, qaytadan uni chuqurroq tanib, yangi milliy mafkuramizni shakllantirish vaqti keldi. Ma'naviyat targ'iboti asosi, yadrosi Prezidentimiz ta'kidlayotgan adolatdan va insonparvarlik tamoyilidan iborat bo'lishi kerak. Milliy mafkura esa ana shunday millatni yashatadigan, bo'g'maydigan, gullatadigan, gullarini qirqmaydigan ma'naviyat targ'iboti orqali amalga oshirilishi zarur. Qachonki millat ziyolilar fikrlari xilma-xilligi va sog'lom munozaraga o'rgansalar, mamlakatda chin ma'noda ma'naviy yuksalish bo'ladi [1:15].

Ko'plab olimlar o'z tadqiqotlarida ma'naviy tanazzulning asosiy omillari bo'yicha qator izlanishlar olib bormoqda. Lekin bularning ichida e'tiborsizdek tuyuladigan, biroq oqibati tanazzulga, jaholatga olib boradigan bir omil, ya'ni oilada farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik illati millatning ma'naviy tanazzulining asosi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Oilada farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-iyuldagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida"gi PQ-3160-son qarori ichki tahdid sifatida qayd qilinib, mazkur tahdidga qarshi samarali g'oyaviy kurash olib borish vazifasi qo'yildi. Yuqoridagi masalani nechog'lik xavotirli va dolzarbligi to'g'risidagi mulohazalarni asoslashda Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi tomonidan bugungi murakkab mafkuraviy jarayonlarni ilmiy-amaliy jihatdan atroflicha tahlil qilish, baholash, ustuvor yo'nalishlarni aniqlab, ularning aholi turli qatlamlariga ta'sirini o'rganish va zarur maqsadli va manzilli tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit holatini aniqlash va manzilli sog'lomlashtirish metodikasi" hamda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi" asosida joylarda o'tkazilgan so'rovlar natijalaridan misollar keltirish mumkin. Jumladan, mazkur tashxis ishlarida aholi orasida "Ota-onalarning farzandiga yaxshi tarbiya berishi uchun nima xalaqit berayapti deb o'ylaysiz?", deb berilgan savolga Navoiy (60%), Jizzax (57,4%), Sirdaryo (57%), Samarqand (53%), Buxoro (44%) viloyati hamda Toshkent shahrida (50%) "ota-onalar tarbiya metodlarini bilmaydi va tarbiyadagi oilaning mas'uliyatini anglamasligi", deb javob berishgan, bu

ko'rsatkichlar ota-onalarning farzand tarbiyasiga e'tibori borasida masalani jiddiy o'ylab ko'rishlarini taqazo qiladi.

Keyingi yillarda mamlakatimizda yoshlar tarbiyasiga e'tibor davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev raisligida 2019-yil 23-avgust kuni bo'lib o'tgan xalq ta'limi tizimini rivojlantirish, pedagoglarning malakasi va jamiyatdagi nufuzini oshirish, yosh avlod ma'naviyatini yuksaltirish masalalariga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishida ta'lim va tarbiyaning ahamiyati haqida so'z bordi. Mazkur yig'ilishda Davlatimiz rahbari yosh avlod tarbiyasi, odob-axloqi haqida to'xtalib, "Maktab – bu hayot-mamot masalasi, kelajak masalasi. Bu masalani davlat, hukumat va hokimlarning o'zi hal qilolmaydi. Bu butun jamiyatning ishi, burchiga aylanishi kerak. Maktabni o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi", – deya alohida ta'kidladi [2:23-24].

Shaxs haq-huquqlarining buzilishiga yo'l qo'ymaydigan muhim omil-ma'naviy omildir. O'zbek uchun o'zi tomonidan qilingan aybi, gunohi uchun mahalladan, qo'ni-qo'shnilardan, quda-andalardan uyulishdan ham kuchliroq jazo yo'q. Chunki uning uchun eng muhimi-o'zining qadr-qimmatini, hamiyati. O'z qadr-qimmatining kamsitilishi, buning uchun birovdan dakk, e'tiroz eshitish uning uchun o'limdan battar. Ayni paytda bu borada muayyan yo'qotishlar ham yuz berayotganligini ham eslash lozim. Umuman, o'zbek xalqi uchun qonundan ham jamiyat va shaxslar oldidagi ma'naviy mas'uliyat ustuvorroq ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Konstitutsiyasini qabul qilish chog'ida aynan o'sha narsalar-o'zbek mentaliteti, uning ma'naviyati, tabiati eng muhim omillar sifatida e'tiborga olingan. Konstitutsiyamizning yuqorida ta'kidlaganimiz kabi, boshqa mamlakatlar konstitutsiyalaridan farq qiladigan jihati ham shundanki, u demokratik jamiyatni barpo etishga yordam beradigan, huquqiy asoslar bilan inson haq-huquqlarini himoya qilishni kafolatlaydigan ma'naviy omillar uyg'unligidir [3:46-48].

Shunday bir vaziyatda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2019-yil 3-maydagi PQ-4307-son qarori ijrosini ta'minlash,

shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1059-son qarorining tasdiqlanishi bu millat kelajagi, millat ma'naviy taraqqiyoti uchun o'ziga xos tarixiy voqe'lik bo'ldi. Mazkur konsepsiya 8 ta bob va ma'naviy tarbiyaning uzluksizligini ta'minlashga qaratilgan 61 ta maqsadli va manzilli tadbirlar rejasidan tarkib topgan bo'lib, uning amalga oshirilishi 4 bosqichdan iborat bo'ladi.

Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasining asosi milliy tarbiyamiz buyuk mutafakkirlarimizning ma'naviy-ilmiiy merosiga asoslangan. Ayni vaqtda dunyoning rivojlangan davlatlari tajribasida sinovdan o'tgan zamonaviy tarbiya texnologiyalaridan foydalanish konsepsiyaning zamon bilan hamnafasligiga xizmat qiladi.

"Tarbiya yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat yo falokat masalasidir", degan edi milliy pedagogikamizning buyuk darg'asi Abdulla Avloniy. Konsepsiya ana shu hikmatga hamohang bo'lib, unda farzandlarimizda milliy yuksalishimiz uchun eng zarur fazilatlar: Vatanga sadoqat, tadbirkorlik, mafkuraviy immunitet, mehr-oqibatlik, mas'uliyatlik, bag'rikenglik, huquqiy madaniyat, innovatsion fikrlash, mehnatsevarlik bolalikdan boshlab bosqichma-bosqich rivojlantirib boriladi. Voyaga yetgan o'g'il-qizlarimiz mustaqil hayotga ana shu fazilatlar bilan kirib boradilar. Bu fazilatlar ularning o'zlarini ham, xalqimizni ham baxtli, farovon qiladi.

Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi o'zida dunyo pedagogik tajribasi va yutuqlarini mujassam etganligini alohida ta'kidlaydi. Jumladan, Yevropa Ittifoqining tarbiyaviy tavsiyalari, AQSh tajribasidan shaxs erkinligi, tadbirkorlik, muvaffaqiyatga erishishga intilish, Janubiy Koreyada yoshlar ongiga urf-odatlar, axloqiy ideallarni singdirish, Yaponiyaning "xarakterni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim", Xitoyning yaxshilik, to'g'rilik, poklik, donolik va ishonchlik kabi fazilatlarini tarbiyalashga qaratilgan pedagogik tajribalari o'rganilgan.

Konsepsiyada O'zbekistonda yoshlar tarbiyasini zamonaviy asosda ilmiy-texnologik isloh qilish borasida olib borilayotgan ishlar va uni bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ilmiy asoslangan tayanch kompetensiyalar, fazilatlar asosida shakllantirish ishiga katta ahamiyat berilgan. Buning uchun oila, maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta, o'rta maxsus kasb-hunar, oliy ta'lim muassasalari, mahallalarning ijtimoiy-pedagogik hamkorlikni yangi darajaga ko'tariladi [4].

Huquqiy davlat to'g'risidagi g'oya va nazariyalarni dunyodagi ko'pchilik mamlakatlar tan olsalarda, ammo uni amaliyotda hamma davlatlar to'raligicha qo'llamaydilar. Hozirgi paytda huquqiy davlat to'g'risidagi g'oyani to'liq hayotga tatbiq qilgan biron-bir davlatni uchratmaysiz. Huddi shu ma'noda huquqiy davlat to'g'risidagi nazariyalar har qanday demokratik davlat intilishi kerak bo'lgan ideal,

etalon vazifasini o'taydi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "Uzluksiz ta'limni yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish" ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Natijada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining akmeologik yondashuv asosida kasbiy mahoratini rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlar va didaktik imkoniyatlar yaratildi [5:31-33].

Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasida tarbiyaga yangicha, tizimli yondashuv, tayanch fazilatlarini kafolatli loyihalashtirish va o'rgatishda oila, maktabgacha ta'lim muassasasi hamda umumiy o'rta ta'lim muassasalarining pedagogik imkoniyatlarini to'liq ishlatish va ular orasida ilmiy-metodik hamkorlikni yangi darajaga ko'tarish masalasi rejalashtirilgan. Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasida tarbiya bolalar ta'limdan bo'sh vaqtida amalga oshiriladigan qo'shimcha yuklamaga – ikkinchi darajali ishga aylanib, buning oqibatida tarbiya uzuq-yuluq jarayon bo'lib kelganligi hamda jamiyatning pedagogik madaniyati pasayib, maktabgacha ta'lim, maktab pedagoglari, ota-onalarning tarbiyaga oid pedagogik-psixologik bilimlari zamon talablariga javob bermayotganligi qayd qilinib o'tiladi. Buning oqibatida yo'l qo'yilgan xatolardan eng ko'p tarqalgani – og'zaki tarbiya davom etayotganligi, ota-onalar, maktabgacha tarbiya muassasalari tarbiyachilari, maktab o'qituvchilari bolalarga Vatanga sadoqat, mas'uliyat, tadbirkorlik va boshqa fazilatlar nazariy ma'lumotlarga aylanib, bolalarning odatlariga aylanmayotganligi, ezgu fikr, ezgu so'z, ezgu amalga erishmayotganligi natijasida yoshlarning Vatanga sadoqat, mas'uliyat, tadbirkorlik, mehr-oqibat haqida so'zlari bilan yoshiga mos amallari orasida tafovut namoyon bo'layotganligi qayd qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik yillarida O'zbekistonda insonparvar demokratik huquqiy davlat barpo etishda muayyan yutuqlarga erishildi. Fuqarolarda siyosiy-huquqiy madaniyat saviyasi muttasil ravishda oshib bormoqda. Eng muhimi-odamlarimizning ijtimoiy faolligi ko'tarilmoqda. Ular davlat va jamoat ishlarida tobora faolroq ishtirok etmoqda, o'zlarining shaxsiy huquq va erkinliklari, siyosiy huquqlari, iqtisodiy va ijtimoiy huquqlarini ongli ravishda anglab yetmoqda. O'z huquqlarini qonun doirasida himoya qilishning kafolati sifatida O'zbekiston Konstitutsiyasi, mavjud qonunchilik qoidalariga amal qilmoqda. Erishgan yutuqlarimizning markazida esa fuqarolarimizda demokratik jamiyatda yashash ko'nikmasining shakllanayotganligi turadi. Qolaversa, bu jarayonga, shubhasiz, ma'naviy omillar juda kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Qonunlar saltanatini bilan ma'naviyat saltanatining uyg'unligi demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga kuch baxsh etmoqda.

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz". –T.: "O'zbekiston", 2016. 15-b.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik-milliy g'oyamizning poydevoridir". –Toshkent: "Tasvir nashriyoti uyi", 2021. 23-24-b.
3. Quramboyev A.M. Yangilanayotgan O'zbekistonda ma'naviyat va huquqiy demokratik davlat. 2023. 46-48-b.
4. Ergasheva G.M. Approaches to education in the history of uzbek pedagogy. international bulletin of engineering 4219-0772 : NSSI. IBET /Volume 4, Issue 1, January.

5. Ergasheva G.M. "Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. "Zuxra baraka biznes". – T.: 2023. 31-33-b.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақоллада Янги О'zbekistonda фаол фуқаролик позитивини шакллантиришда миллий ма'naviyatimizда демократияга муносабат масаласи nihoyatda муҳим эканлигини yoritishdan, ushbu tizimni yuksak darajaga olib chiqish masalalari o'rganilgan. Shuningdek, maqolada fuqarolik jamiyati barpo etayotgan turli mamlakatlarda ma'naviyat va demokratik huquqiy masalalarini o'rganish, ularning yutuq va kamchiliklarini o'rganish holda mamlakatimizda faol fuqarolik jamiyatini rivojlantirish yuzasidan tavsiyalar va xulosalar keltirilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье изучаются вопросы вывода этой системы на более высокий уровень, от освещения чрезвычайно важного вопроса отношения к демократии в нашей национальной духовности до формирования активной гражданской позиции в Новом Узбекистане. В статье также даются рекомендации и выводы относительно развития активного гражданского общества в нашей стране путем изучения духовно-демократических правовых проблем в различных странах, где формируется гражданское общество, изучения их достижений и недостатков.

SUMMARY. In this article, the issues of bringing this system to a higher level are studied, from highlighting the extremely important issue of attitude to democracy in our national spirituality in the formation of an active citizenship position in New Uzbekistan. The article also provides recommendations and conclusions regarding the development of an active civil society in our country by studying the spiritual and democratic legal issues in various countries where civil society is being established, studying their achievements and shortcomings.